

Naar aanleiding van ... / Apropos of ...

Reynaert blijft ongrijpbaar

J.W.J. BURGERS

Naar aanleiding van: Rudi Malfliet, *Van den vos Reynaerde. De feiten*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant, 2010. 351 pp, ill. ISBN 978-90-441-2569-6. Prijs: € 32,00.

Van den vos Reynaerde, het erkende meesterwerk uit het begin van de Nederlandstalige literatuur, heeft de laatste anderhalve eeuw talloze pennen in beweging gebracht. De tekst is omgeven door mysteries: hoe is de immorele inhoud van de roman te interpreteren; wie is de 'Willem die Madocke maecte' die zichzelf noemt als de auteur, mogelijk ter voltooiing van het eerder begonnen werk van ene Arnoud; waar en wanneer was die Willem werkzaam en tot welk publiek richtte hij zich? Rudi Malfliet is de laatste auteur die zich op de even doornige als platgetreden paden van het Reynaertonderzoek heeft gewaagd, maar nu met de bedoeling 'de feiten' te laten spreken, zoals de ondertitel van zijn werk aankondigt.

Malfliets feiten bestaan voornamelijk uit een flink aantal oorkonden die hij heeft verzameld en die licht moeten werpen op het auteurschap van de *Reynaert*, in combinatie met de namen van plaatsen en streken genoemd in dat werk zelf. Maar alvorens zich op de analyse van die bronnen te richten, geeft hij eerst een overzicht van de politieke en sociaal-culturele ontwikkelingen in Vlaanderen en omstreken gedurende de twaalfde en dertiende eeuw. Dit gebeurt deels adequaat, op basis van de relevante literatuur, zoals bij de beschrijving van de invoering van de volkstaal in het schriftelijk verkeer, hoewel de lezer soms wordt verrast met onorthodoxe opinies, zoals dat met de verovering van Sicilië door keizer Hendrik VI het oude laat-Romeinse keizerrijk in vol-

le glorie zou zijn hersteld (p. 32). Er zijn evenwel ook zwakke punten aan te wijzen in deze beschrijvingen, waarbij te wijzen valt op het onduidelijk gebruik van begrippen als feodaliteit en hoofsheid (het laatste wordt door Malfliet nu eens in positieve dan weer in negatieve betekenis gebruikt; p. 299-300), de soms nogal onsamenhangende beschouwingen over volkscultuur, over de intellectuele 'underground' (bijvoorbeeld de goliarden) en over de repressie door kerk en staat, alles gelardeerd met deels gratuite literatuurverwijzingen (zo wordt wel Gurevich genoemd, maar niet Künzel!). De lezer wordt bij dit alles ernstig gehinderd door de compositie van het boek, waarin thema's her en der verspreid blijven terugkeren, niet steeds in een consequente optiek.

Een scheve schaats rijdt Malfliet herhaaldelijk bij zijn bespreking van toponiemen in de *Reynaert*, waar hij etymologie bedrijft zonder blijkbaar iets van die discipline te weten: *Polanen* bijvoorbeeld zou 'laan gemarkeerd met palen' betekenen (p. 92), en *Portaengen* 'woonplaats bij een portus' (p. 91). Er wordt bij de bespreking van die toponiemen heel wat overhoop gehaald, waarbij lang niet alles even relevant is voor het betoog; dit is wel een van de kenmerkende grondeuvels van het boek, dat veel gewonnen zou hebben bij een strenge redacteur met een rood potlood. Het is bovendien duidelijk dat Malfliet hier zijn bron vaak overvraagt; ieder toponiem moet in zijn visie een specifieke betekenis hebben, terwijl in regels als *Toten papen van Bloys, / In al dat lant van Vermandoys / So en woende gheen pape riker* de namen Blois en Vermandois toch ook wel willekeurig gebruikt kunnen zijn, en vooral gekozen met het oog op het rijm. Een ander manco is de neiging van de auteur tot losse associatie, bijvoorbeeld wanneer hij suggereert (p. 286-287) dat in de frase *Willem die Madocke maecte* het woord *Madocke* misschien

I Rudi Künzel, *Beelden en zelfbeelden van middeleeuwse mensen. Historisch-antropologische studies over groeps culturen in de Nederlanden, 7de-13de eeuw*. Nijmegen: SUN, 1997.

wel een toenaam van Willem is (Willem de Madocke, mogelijk op te vatten als 'Maledoctus'), of misschien ook wel kan slaan op door Willem vervaardigde kruidendrankjes (docke is een plantenfamilie, en 'ma' kan betrekking hebben op 'malen', of op 'mal' in de betekenis van ziek). Het duizelt de lezer bij zoveel ongefundeerde gissingen, en het stoort de auteur blijkbaar in het geheel niet dat hij hiermee zijn eigen theorie betreffende het auteurschap van de *Reynaert* op losse schroeven zet. Maar hij doet hier verder dan ook niets mee, een van de vele losse einden in het werk.

Vervolgens vat Malfliet het eerdere Reynaert-onderzoek samen voor wat betreft de culturele, sociale en juridische achtergronden van de roman, en zet hij dat af tegen zijn eigen opvattingen. Deze recensent is op dit terrein minder bevoegd, maar het lijkt erop dat de auteur niet verder komt dan het op nogal willekeurige wijze die argumenten van voorgangers bijeen zetten die hem het beste van pas komen. Illustratief in dat opzicht de paragraaf over de datering van de *Reynaert* (p. 160-162), waarbij op zeer zwakke gronden – de toevallige vermelding van plaatsnamen, de leefjaren van personen die model zouden hebben gestaan voor bepaalde dieren in het werk – het ontstaan van de roman in de periode 1220-1240 wordt geplaatst. Daarbij worden dateringen van eerdere auteurs die deze ondersteunen gebruikt als bewijsplaats, maar die welke er niet mee in overeenstemming zijn worden zonder opgaaf van redenen opzij geschoven. Overigens lijkt Malfliet zich grotendeels te conformeren aan het traditionele beeld van de *Reynaert* als volkse c.q. stadse satire op de feodale elite, een anti-autoritair geschrift in een autoritaire samenleving met verborgen allusies naar de auteur zelf en naar andere leidende personen, naar gebeurtenissen uit de Vlaamse en internationale politiek, naar maatschappelijke achtergronden, en met geleerde verwijzingen naar het actuele filosofische en politieke discours. Uit deze opsomming blijkt al dat het onduidelijk is voor welk publiek de tekst eigenlijk geschreven is: de stedelijke bovenlaag, de klerikale elite, of toch het onderdrukte volk. Ook Malfliet komt er niet uit, en poneert nu eens het een, dan weer het ander.

Dit alles vormt de aanloop naar de kern van het boek, de identificatie van de auteur van de *Rey-*

naert. Ook hier sluit Malfliet zich weer aan bij de oudere literatuur, waar al was geopperd dat 'Willem die Madocke maecte' te vereenzelvigen zou zijn met ene Willem van Boudelo. Deze wordt hier scherper geportretteerd als Willem Cort-hals, lekebroeder in de abdij van Boudelo, en later ambtenaar van de Vlaamse gravinnen Johanna en Margareta. Probleem daarbij is dat hij niet alleen 'broeder' wordt genoemd, maar soms ook 'clericus'; de status van gewijde geestelijke is evenwel moeilijk te rijmen met die van lekebroeder. De auteur neemt dit aspect van zijn onderzoek serieus ter hand, door alle oorkonden bij elkaar te zetten die op die Willem betrekking hebben.

Die oorkonden, 37 stuks, zijn bijeengebracht in de bijlagen, alwaar voorts een lijst is opgenomen van 19 stukken waarin Arnout wordt vermeld, de naam die in de handschriftelijke overlevering van de *Reynaert* één maal valt als de eerste auteur van de roman. Het belang van deze lijsten is evident: hier vindt men het materiaal waarop veel van de bewijsvoering aangaande het auteurschap van het werk is gebaseerd. Des te sterker is de verwondering over de manier waarop Malfliet met dit corpus omgaat. Per oorkonde worden jaar en plaats van uitvaardiging gegeven, het regest (een korte samenvatting van de inhoud), eventueel met enkele opmerkingen over het zegel, en een verwijzing naar de moderne editie. Vreemd is dat vrijwel steeds slechts het jaar wordt vermeld waarin de oorkonde is uitgevaardigd, ook wanneer de volledige dagtekening bekend is, zoals blijkt wanneer men de gegevens gaat natrekken. De regesten zijn niet eenvormig van opzet: nu eens worden namen en titels in hun oorspronkelijke Latijnse vorm gegeven, dan weer in een Nederlandse vertaling. Men krijgt de indruk dat de auteur in veel gevallen niet het stuk zelf heeft gezien, zelfs niet in een moderne editie, maar slechts een regest in een archiefinventaris of een literatuurverwijzing.

Aan een kritische bestudering van zijn bronnen is Malfliet blijkbaar niet toegekomen. Dit leidt soms tot onopgeloste ongerijmdheden. Zo vermeldt hij bij nr. 28, een oorkonde uit 1258 waarin Willem van Boudelo samen met twee andere geestelijken uitspraak doet in een geschil tussen het Utrechtse kapittel van Oudmunster en het Kortrijkse kapittel van Sint Marie over de pa-

tronaatsrechten van de kerk van Hulst, dat ‘op’ die oorkonde zich het zegel van Willem van Boudelo bevindt, dat hij elders (bij nr. 17) beschrijft als hebbende het randschrift +S’.FRERE WILLAVME, en bovendien een tweede zegel van dezelfde Willem, met het randschrift s’ WILEL [ ] DE MARCA. Willem van Boudelo zou dus tezelfdertijd twee verschillende zegels hebben gevoerd, en die ook nog eens allebei aan de oorkonde hebben gehangen! Aan dit diplomatische unicum wordt verder geen woord vuil gemaakt; Malfliet verwijst slechts naar Vleeschouwers’ inventaris van *Het archief van de Abdij van Boudelo* (II, p. 121–122), waar deze zegels worden genoemd en afgebeeld, allebei inderdaad met een toeschrijving aan Willem van Boudelo en allebei klaarblijkelijk met verwijzing naar deze oorkonde (waarbij evenwel voor enige verwarrende zorgt dat bij beide wordt vermeld dat ze het meest rechtse zegel aan de oorkonde betreffen).² Wanneer men dan de door Malfliet opgegeven editie van dit stuk naslaat in het *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht* (III, nr. 1467), uitgegeven door F. Ketner, dan leest men dat van deze oorkonde twee originelen bewaard zijn gebleven (dat is normaal: voor beide twistende partijen een exemplaar – hoewel beide zich in het archief van het Kortijkse kapittel bevinden), met daarbij evenwel de aantekening ‘zegels verloren’.³ Nu heeft Ketner zijn tekst uitgegeven naar een oudere editie ervan door Ch. Mussely en E. Molitor, *Cartulaire de l’ancienne église collégiale de Notre Dame à Courtrai* (I, nr. 111), en daar lezen we dat er twee originelen zijn, ‘avec sceaux à demi-brisés’.⁴ Wat is hier aan de hand? Hangt misschien aan de ene oorkonde het zegel van broeder Willem en aan de andere dat van Willem van Marke, beide half gebroken? En hoe is dan die vermelding door Ketner te interpreteren? Liggen de zegels er misschien los bij? Zulks is wel vaker het geval, maar het zou de identificatie van Willem van Marke met Willem van Boudelo meteen weer zeer onzeker maken, om niet te zeggen

hoogst onwaarschijnlijk. Van Malfliet verwacht men tevergeefs licht in deze kwestie. Heeft hij dit voor hem zo essentiële stuk wel zelf gezien? Het blijkt uit niets; in ieder geval heeft hij het in zijn beschrijving over één enkele oorkonde. En over de alternatieve toenaam Willem ‘van Marke’, die dus slechts één keer gevonden wordt – op dit zegel, en niet in de tekst van de oorkonde – zegt hij laconiek dat Willem van Boudelo die blijkbaar voerde omdat hij ‘als procurator van de abdij van Marke heeft gefunctioneerd’ [sic] (p. 257).

Overigens komt, wanneer men aldus het werk van de auteur overdoet, aan het licht dat de lijst van oorkonden betreffende Willem van Boudelo niet compleet is. Toegevoegd moet nog worden de oorkonde nr. 155 uit de genoemde inventaris van Vleeschouwers, waarin Gwijde en Jan van Dampierre, zoons van gravin Margareta van Vlaanderen, in februari 1250 hun goedkeuring hechten aan de door broeder Willem van Boudelo, Willem van Aartrijke en Jan van Leffinge in opdracht van de gravin verrichte verkoop van moer en wastine (woeste grond) in de ambachten Brugge en Gent, zoals beschreven in de oorkonde van Margareta (die laatste oorkonde zou nr. 20 uit Malfliets lijst kunnen zijn). En in de door Th. Luykx afgedrukte lijst van oorkonden betreffende overdracht van grafelijke gronden wordt op p. 227 een in Malfliets lijst ontbrekende oorkonde van 12 januari 1263 genoemd waarin de gravin verklaart de *derici* Willem van Boudelo en Boudewijn van Zomergem te hebben gemandateerd tot een verkoop.⁵

Malfliet heeft uit deze lijst van Luykx wel andere oorkonden gehaald, en het valt op dat het juist die teksten zijn waarin Willem ‘clericus’ wordt genoemd. Men begint te vermoeden dat die omschrijving afkomstig is van Luykx, die Willem ook in de tekst van zijn studie herhaaldelijk als zodanig omschrijft, en daarmee blijkbaar de functie van ‘klerk’ bedoelt, zonder geestelijke connotatie. Dit vermoeden wordt niet weinig

2 C. Vleeschouwers, *Het archief van de Abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent*. Dl. II: Regesten der oorkonden (Band 1). Brussel: Ministeries van onderwijs [etc.], 1983.

3 F. Ketner, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*. Dl. III. 3–Gravenhage: Staatsuitgeverij, 1949.

4 Charles Mussely & Émile Molitor, *Cartulaire de*

l’ancienne église collégiale de Notre Dame à Courtrai. Gand: C. Annoot-Braeckman, 1880.

5 Th. Luykx, *De grafelijke financiële bestuursinstellingen en het grafelijk patrimonium in Vlaanderen tijdens de regering van Margareta van Constantinopel, 1244–1278*. Brussel: Paleis der Academiën, 1961.

versterkt door nr. 11 in Malfliets lijst, afkomstig uit een regest in Wauters, *Table chronologique des chartes*.⁶ Dat regest is in het Frans, en Malfliet vertaalt dat voor zijn lijst in het Nederlands, waarbij 'broeder Willem van Boudelo' figureert. Diezelfde oorkonde staat ook in de lijst van Luykx (p. 223), en ook daar is weer sprake van 'Willem van Boudelo, clericus'.

Het moge duidelijk zijn dat Malfliet bij de samenstelling van zijn lijst ondermaats werk heeft geleverd, en dat terwijl het daarin vervatte materiaal de onderbouwing moet vormen van zijn centrale stelling, namelijk dat Willem Boudelo de tweede auteur is van de *Reynaert*, die het werk van ene Arnout voltooidde. Ook die Arnout meent Malfliet in de bronnen te kunnen aanwijzen, maar hier staat hij zeer zwak. Om te beginnen is het lang geen uitgemaakte zaak dat het eerste deel van het werk door een ander dan Willem zou zijn geschreven – Malfliet onderneemt overigens geen poging om op basis van stijl- en taalverschillen zulks aannemelijk te maken en de grens tussen beide delen aan te geven. Vervolgens veegt hij diverse vermeldingen van een grafelijke kapelaan Arnulf/Arnoud, een clericus/notarius Arnulf/Arnoud uit de omgeving van Raas van Gavere en een Arnoud priester van Sint Veerle te Gent bij elkaar als betrekking hebbend op één en dezelfde persoon, blijkbaar alleen omdat ze allemaal voorkomen tussen circa 1180 en 1217, toen naar Malfliets opinie het eerste deel van de *Reynaert* ongeveer ontstaan moet zijn; daarbij wordt dan ook nog een in 1222 genoemde magister en monnik Arnulf getrokken. En wanneer deze Arnouts/Arnulfs al één persoon betreffen, hetgeen niet erg waarschijnlijk lijkt, dan is er verder niets dat op een auteurschap wijst dan de naam, de tijd en de lokalisering in Oost-Vlaanderen. Mijns inziens is deze identificatie een slag in de lucht.

Met de andere mogelijke auteur, Willem van Boudelo, hebben we vastere grond onder de voeten, hoewel ook diens vermeldingen in de oorkonden niet zonder problemen zijn en Malfliet ook hier enkele al te pertinente uitspraken doet.

Willem van Boudelo komt in de bronnen veelvuldig voor, vooral dank zij het feit dat hij voor de Vlaamse gravinnen Johanna (1205-1244) en Margareta (1244-1278) werkzaam is geweest als 'ambtenaar' belast met de uitmeting en overdracht van grafelijke braak- en moerlanden. Zoals Luykx schrijft in zijn eerder genoemde standaardwerk was Willem van Boudelo werkzaam in de grafelijke 'rekenkamer', en aldaar een van de ondergeschikten van Egidius van Bredene; vreemd genoeg maakt Malfliet geen gebruik van de door die auteur verrichte studie naar de organisatie van de ambtenarij onder gravin Margareta. Broeder Willem wordt in oorkonden uit 1234 en 1235 voor het eerst genoemd, als *conversus* van de abdij van Boudelo; in 1241 zien we hem voor de eerste maal in verband met de grafelijkheid (de 'Willem clericus van Bugge' die in 1222 wordt genoemd zal toch wel een ander zijn). Malfliet beweert op basis van *circumstantial evidence* dat Willem rond 1226 in de abdij zal zijn ingetreden en circa 1238 in dienst van gravin Johanna is gekomen, maar daarover bestaat absoluut geen zekerheid. Wel is duidelijk dat hij rond 1241 (tijdelijk) als beheerder optrad in het door de gravin gestichte O.L.V.-hospitaal te Rijssel. Willem bleef in dienst van de grafelijkheid tot na maart 1260, wanneer hij voor het laatst wordt genoemd als zijnde in leven; in juli 1261 wordt hij vermeld als overleden. Malfliet weet wel aannemelijk te maken dat enkele oorkonden waarin Willem optreedt als scheidsrechter bij betwiste goederen in de buurt van Hulst erop duiden dat hij vermoedelijk in die omgeving goed bekend was.

Enigszins problematisch is de gelijkstelling van deze Willem van Boudelo met Willem Corthals, broer van Lebburg Corthals, een weldoenster van de abdij Boudelo uit een aanzienlijke Gentse familie. Vóór 1260 vinden we bij broeder Willem nooit de toenaam Corthals, en anderzijds staat bij de vermeldingen van Willem Corthals uit 1261-1263 en 1280, dus na de dood van broeder Willem van Boudelo, nooit de aanduiding 'wijlen'. Toch neemt Malfliet terecht aan dat dit dezelfde persoon betreft, gezien de laatste vermelding, uit

6 A.Wauters, *Table chronologique des chartes et diplômes imprimés concernant l'histoire de la Belgique mise en ordre et pub-*

liée sous la direction de la Commission Royale d'Histoire. Dl. VII-2. Bruxelles: Commission Royale d'Histoire, 1889.

1280, waarin sprake is van 'broeder Willem Cort-hals van Boudelo'; het is wel erg onwaarschijnlijk dat er zo kort na elkaar twee lekenbroeders Willem van Boudelo zijn geweest die beiden in grafelijke dienst belast waren met de overdracht van moergronden.

Op basis van de oorkonden meent Malfliet te weten dat Willem van Boudelo gegoed was in Westhuse, iets dat een belangrijke rol zal spelen in zijn redenering betreffende het auteurschap van de *Reynaert*. Malfliet baseert zich daarvoor enerzijds op een oorkonde uit 1267 waarin gravin Margareta en graaf Gwijde een perceel moergrond bij het dorp Westhuse omschrijven als liggende 'satis prope domum Wilhelmi clericī', dus vlakbij het huis van de clericus Willem. In de meergenoemde oorkonde van 1280 leest Malfliet dat Willem grond bezat bij Westhuse, waaruit hij concludeert dat hij dezelfde persoon moet zijn als die genoemd in 1267. Wanneer we evenwel die oorkonde uit 1280 opslaan in de editie van De Smet, *Cartulaire de Cambron* (aldaar nr. 47), dan blijkt dat broeder Willem Cort-hals van Boudelo in opdracht van gravin Margarta in Westhuse grafelijke moergrond had verpacht, en er dus helemaal niet zelf gegoed was.⁷ De 'clericus Willem' uit 1267 zal dan een ander zijn geweest dan Willem van Boudelo, ook al gezien zijn status van gewijde geestelijke.

De hamvraag bij dit alles is natuurlijk: is deze Willem Cort-hals, lekebroeder van Boudelo en in dienst van de Vlaamse grafelijkheid, inderdaad de auteur van de *Reynaert*? Al eerder was dat geopperd, op grond van nogal losse argumenten die Malfliet ook uitvoerig behandelt: net als de auteur was Willem was bekend in de streek rond Hulst, Willem wordt zo ongeveer genoemd in de periode waarin wordt aangenomen dat de roman is geschreven, en Willem was grafelijk ambtenaar en dus voldoende geschoold om als auteur in aanmerking te komen. Malfliet komt evenwel met een nieuw argument, dat hij als doorslaggevend beschouwt (p. 255-256): Willem was gegoed bij Westhuse, en Westhuse is een plaats waarvan

de ligging niet meer bekend is maar die vermoedelijk in de buurt van Absdale te lokaliseren is, en laat nu Absdale een plaats zijn die genoemd wordt in de *Reynaert*! In Absdale was namelijk Lamfroy geboren, zoon van Hughelijn met de kromme benen en vrouwe Ogerne, eertijds oplapster van lantaarns (vs. 799-804); Lamfroy behoorde tot de troep mismaakte dorpelingen die Bruun de beer afranselden.⁸ In deze mededeling zou dan de auteur Willem zichzelf op bedekte wijze kenbaar hebben gemaakt. Dit is de 'ongelooflijke verrassing' (p. 255) die Malfliet heeft overtuigd van het auteurschap van Willem van Boudelo.

Overtuigend is dit alles evenwel allerminst. Om te beginnen is het grondbezit van Willem van Boudelo te Westhuse gebaseerd op een onjuiste lezing van de oorkonde van 1280, waarbij nog komt dat de ligging van Westhuse niet zeker is; ook Stoppeldijk wordt genoemd als de locatie, circa 6 km noordelijk van Absdale. Maar een even belangrijk bezwaar: waarom zou de vermelding van de geboorteplaats van een eenmalig in de *Reynaert* voorkomende bijfiguur, waarmee hevige spot wordt gedreven, op deze wijze geïnterpreteerd moeten worden? In de *Reynaert* worden ook andere plaatsen in deze streken genoemd, zoals Gent, Hulst, Hulsterlo, Belsele, land van Waas, Hijfte en Kriekeputte(?). Malfliet benadrukt in dit verband dat Absdale het enige toponiem is dat door de auteur zelf wordt genoemd en niet door een van de dieren in het boek, maar dat lijkt een nogal vergezocht gelegenheidsargument.

Wanneer we Absdale terzijde leggen, blijft er eigenlijk weinig over dat pleit voor Willem van Boudelo als auteur. Hij was lekebroeder en later ambtenaar in de grafelijke rekenkamer, maar blijkbaar geen clericus; over zijn ontwikkeling valt dan ook niet zoveel te zeggen, en het is nogal twijfelachtig of hij de gestudeerde persoon is geweest die naar men veronderstelt de zo rijke en gelaagde *Reynaert* heeft gecomponeerd. Ook zijn achtergrond lijkt bij nader inzien niet zo veelbelovend: als dienaar onder het oog van de gravin zal hij wel niet een zo subversief werk hebben

7 J.J. de Smet, *Cartulaire de l'abbaye de Cambron*. Bruxelles: Commission Royale d'Histoire, 1869 (Monuments pour servir à l'histoire des provinces de Namur, de Hainaut et de Luxembourg, 2).

8 F. Lulofs (ed.), *Van den vos Reynaerde. De tekst kritisch uitgegeven, met woordverklaring, commentaar en tekstkritische aantekeningen; met een ten geleide van W.P. Gerritsen*. Hilversum: Verloren, 2001.

geschreven, zoals ook Malfliet vindt, maar voor Willem de Cisterciënzer lekebroeder, aan wie het in die hoedanigheid zelfs verboden was te lezen (p. 251), lijkt het auteurschap ook niet voor de hand te liggen. Willem is een veel voorkomende naam, en er kunnen in het tweede kwart van de dertiende eeuw zoveel aldus geheten geestelijken hebben rondgelopen tussen Gent en Hulst die geen sporen in de bronnen hebben nagelaten, of zo onopvallend daarin figureren dat nog niemand op de gedachte is gekomen dat zij de auteur van *Madocke* en de *Reynaert* zouden kunnen zijn. Te vrezen valt dat Willem van Boudelo zo'n hardnekkige kandidaat is juist omdat hij in de (waarschijnlijk) goede periode wél veelvuldig in de bronnen wordt aangetroffen. Maar ook op basis van wat Malfliet aanvoert blijft de identificatie van Willem van Boudelo als auteur van de *Reynaert* weinig meer dan een gissing, en niet eens een erg aannemelijke.

Aldus blijft er van Malfliets betoog weinig over. Voor de achtergronden van de *Reynaert* brengt zijn boek weinig nieuws, en ook de toeschrijving van de roman aan Willem van Boudelo heeft Malfliet, ondanks zijn 'ontdekking', niet verder kunnen onderbouwen. Het meest nuttig zijn nog de bijlagen met de verwijzingen naar de oorkondeteksten waarin de (vermeende) auteurs worden vermeld, maar dan eigenlijk alleen als startpunt voor verder onderzoek; in zichzelf vertonen ook zij teveel gebreken.

Adres van de auteur: Huygens Instituut voor Nederlandse geschiedenis, Postbus 90755, 2509 LT Den Haag; jan.burgers@inghist.nl

Eind goed, al goed?

MIKE KESTEMONT

Naar aanleiding van: Roland Draux, *Beatrijs' biecht. Stilistisch en semiotisch onderzoek*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2009, 261 p. ISBN 978-8383-2303-9. Prijs: € 79,-.

De *Beatrijs* behoort ongetwijfeld tot de *Überanon* van de Middelnederlandse letterkunde. Het verhaal, uniek overgeleverd in handschrift DEN HAAG, KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, 76 E 5, vertelt

in amper 1038 verzen het meeslepende verhaal van de jonge kosteres Beatrijs, die op gegeven ogenblik haar klooster verlaat, verleid door de onweerstaanbare charmes van een hooftje jongeman. Hoewel het liederlijk bestaan in de buitenwereld haar aanvankelijk weet te bekoren, stapelen de tegenslagen zich al gauw op en ziet de arme vrouw, verlaten door haar minnaar, zich zelfs gedwongen in de prostitutie te stappen. Na heel wat aarzelingen, komt zij uiteindelijk tot inkeer en keert terug naar het klooster. Gelukkig blijkt Maria tijdens haar afwezigheid haar plaats in de gemeenschap te hebben overgenomen, zodat haar dwaling onopgemerkt is gebleven. Aan het einde van het verhaal kan Beatrijs eindelijk haar hart luchten en biecht zij haar zonden op bij de abt van het klooster die haar absolutie schenkt.

'Eind goed, al goed', zou men denken, maar Roland Draux dacht daar anders over. In *Beatrijs' biecht*, de studie die hier besproken wordt, biedt deze Brusselse onderzoeker een verslag van zijn promotie-onderzoek naar de oorspronkelijkheid van het slot van de *Beatrijs*. Verschillende onderzoekers hebben in het verleden namelijk betwijfeld of de slotpassage van de tekst – de biechtfase in vs. 865-1038 – oorspronkelijk wel deel uitmaakte van de legende (p. 11-12). Mogelijk werd het slot zelfs toegevoegd door een andere auteur. Deze kwestie stelt Draux in zijn studie centraal.

Draux onderzocht de oorspronkelijkheid van Beatrijs' biecht vanuit drie invalshoeken en rapporteert zijn bevindingen in evenveel hoofdstukken: een stylometrische benadering, een 'narratieve, syntactische' ontleding en tot slot een 'semiotische analyse' met aandacht voor het historisch functioneren van de tekst. In het eerste hoofdstuk (p. 17 e.v.) benadert Draux de kwestie vanuit de kwantitatieve stijlleur ('stilostatistiek') en gaat na of er tussen de biecht-passage en de rest van de tekst belangrijke verschillen bestaan op het vlak van drie parameters: het gebruik van woorden, woordsoorten en bijzinnen. Uit zijn analyse concludeert de onderzoeker dat er te weinig verschillen zijn wat betreft de onderzochte kenmerken om een identiek auteurschap voor beide tekstdelen te verwerpen, integendeel (p. 102-103). De enkele verschillen die zich voordoen zijn volgens Draux toe te schrijven aan de inhoudelijke verschuiving aan het slot.